

SĂRBĂTORILE – CLIPE DE EDIFICARE ÎN SECOLUL VITEZEI

Drd. Filaret RUSCAN

Facultatea de Teologie „Dumitru Stăniloae” din Iași

Abstract

The celebrations of feasts in the world context we live in today is an opportunity for a spiritual reinforcement, for it brings together the man and God with all His Saints. This encounter is differently experienced these days in terms of spiritual intensity, as the religious celebrations nowadays suffer from secularisation and desacralisation. On our way of spiritual growth, what we need is to treat the feast as a moment in which we can reconcile the earthly with the heavenly matters, the fleshly with the spiritual things, for the feast is not merely a festive moment repeated each year, but an eternal invitation for the man to prepare himself to become friend of God, in the manner of Saints.

Keywords: feast, preparation, fulfillment, sacred time, repose.

1. Întâlnirea veșniciei cu vremelnicia, în zi de sărbătoare

În trecerea grabnică a timpului, omul credincios își caută neconținut tihna sufletului, care nu se poate împlini decât în Dumnezeu, Cel care este „minunat” (Psalmul 67, 36) și „se odihnește” întru sfinți¹. Aceste clipe de liniștire, care au menirea de a echilibra, de a restabili și de a armoniza întreaga ființă a omului, le simțim în zilele de sărbătoare, când, din timpul scurt și trecător al vieții noastre, pregustăm veșnicia veacului viitor și nesfârșit.

A vorbi despre un timp al sărbătorilor înseamnă a vedea Împărăția lui Dumnezeu „venind cu putere” (Matei 24, 30), căci pe aceasta a prezentat-o Mântuitorul oamenilor, iar pentru ea sfinții au jertfit din timpul vieții lor, silindu-se neconținut să pună mâna pe ea (Matei 11, 12). Prezența lui Dumnezeu în istorie și viețuirea oamenilor în conformitate cu aceasta a transfigurat timpul firesc și curgerea sa efemeră într-o viețuire plină de roade menite

---

¹ *Liturghierul*, EIBMBOR, București, 2012, p. 143.

să devină pildă și îndemn celor care locuiau în întunericul necunoștinței și în căutare de sens. Viața istoriei devine astfel desfășurarea cruciformă a iubirii lui Dumnezeu pentru creație ca *ανάμνηση* (trecut) și *πρόθεση* (viitor). În mijlocul acestei Cruci se află viața lui Hristos, veșnic prezent, ca model și sursă unică și deplină de viață și de nemurire. Dumnezeu voiește în toți și în toate să realizeze taina Întrupării Sale. Umanitatea Sa este măsura și finalitatea întregului univers asumat și vindecat de El². În Hristos, umanitatea trece din moarte la viață și se ridică necontenit din desele căderi, privind cu încredere spre Cel care oferă „celor căzuți ridicare”³, iar celor statornici dăruindu-le îndumnezeirea, adică unirea cu El și petrecerea într-o stare de sărbătorire necontenită, pentru că îndumnezeirea, spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, este „concentrarea și sfârșitul tuturor timpurilor și veacurilor și a celor ce sunt în timp și în veac”⁴.

Există, așadar, o continuitate ontologică între timp și eternitate în lumina unică a iubirii lui Dumnezeu, care covârșește toate cele ce sunt. Sfinții, după ce primesc prin smerenie învierea voinței lor, caută nesticăciunea firii; „spre aceasta le era acum tot zorul, dorind slava ei în Hristos, ca precum au pățimit împreună cu El în veacul acesta, pe care Scriptura l-a numit timp, așa să fie și slăviți împreună cu El, în veacul viitor”⁵. Pentru sfinți, timpul nu este decât o unitate transfigurată în Hristos, înlăturând împărțirea acestuia în trecut, prezent și viitor, în ciuda numeroaselor evenimente care îl divizează și îl stratifică. Omul care se împărtășește din harul dumnezeiesc, devine asemenea preotului Melchisedec, despre care Sfânta Scriptură spune că era: „Fără tată, fără mamă, fără spiță de neam, neavând nici început al zilelor, nici sfârșit al vieții, ci, asemănat fiind Fiului lui Dumnezeu, el rămâne preot pururi” (Evrei 7, 3). Despre acesta, Sfântul Maxim

---

² Sfântul Grigorie de Nazianz, *Ep. 101, ad Cleodionum*, PG 37, col. 32-34. Grigorie de Nazianz, *Epistola 101 către Cleodionu*, în col. „Sources chrétiennes”, nr. 208, ed. H. de Lubac și J. Danielou, Du Cerf, Paris, 1974, p. 44.

³ *Penticostarul*, EIBMBOR, București, 1973, p. 19.

⁴ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, în *Filocalia*, vol. III, traducere, introducere și note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 2009, p. 361.

⁵ *Ibidem*, p. 364.

Mărturisorul spune că: „s-a ridicat peste timp și fire și s-a învrednicit să se asemene cu Fiul lui Dumnezeu, devenind prin deprindere, adică după har, pe cât este cu putință, așa cum credem că este dătătorul harului după ființă⁶. Referindu-se la același pasaj și citându-l pe Sfântul Maxim, Sfântul Grigorie Palama spune că: „cel îndumnezeit devine fără început și fără sfârșit”⁷.

Pentru Tradiția patristică, există o reciprocitate între veșnicie și timp, iar aceasta devine evidentă numai în oamenii sfinți, care, prin nevoință și comuniune cu Persoanele Preasfintei Treimi, au unit eternitatea cu timpul, prin transformarea acestuia din urmă în „interval între chemarea lui Dumnezeu și răspunsul nostru la aceasta”⁸. Referindu-se la relația dintre eternitate și timp, în devenirea spirituală a omului, Părintele Dumitru Stăniloae menționează: „Timpul nu e ceva contrar eternității, o cădere din eternitate, dar nici o eternitate în desfășurare. Eternitatea dumnezeiască, fiind viață în plenitudine, ca dialog al iubirii eterne și desăvârșite între subiecte care sunt perfect interioare unul altuia, poartă în ea posibilitatea timpului, iar timpul, posibilitatea împărtășirii de eternitate, fapt care se poate actualiza în comuniunea cu Dumnezeu prin har. Căci Dumnezeu, fiind comuniune interpersonală eternă, poate intra în relații de iubire și cu ființele temporale”⁹.

Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți ai Bisericii vorbesc de relația noastră de comuniune cu Hristos Cel înălțat la ceruri și cu sfinții Săi. Aici apare însă o dificultate în încercarea de a lămuri cum este posibilă această comuniune, având în vedere planul veșnic, în care se află Hristos, și planul temporal istoric, în care se desfășoară viața credincioșilor. Intervine aici imaginea unei diferențe de nivel dintre timp și veșnicie, pe care Hristos o anulează prin coborârea în timp, ca să ne ridice pe noi în veșnicie; El S-a făcut

---

⁶ Sfântul Maxim Mărturisorul, *Ambigua*, în col. PSB, vol. 80, traducere, introducere și note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 1983, pp. 120-122.

⁷ Sf. Grigorie Palama, *A treia cuvântare către Achindin*, ed. P. Hristou, vol. I, p. 308, *apud* Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologie Dogmatică*, vol. I, EIBMBOR, București, 1996, p. 125.

⁸ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Timp și Veșnicie*, Editura SLG Press, format digital, p. 8.

⁹ Idem, *Teologie Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 182.

mic precum noi, ca noi să ne facem mari, asemenea Lui, iar filosoful creștin Nikolai Berdiaev afirmă că „însăși istoria umanității este ancorată în eternitate”¹⁰.

Gândul că viața ne-a fost dăruită pentru a dobândi veșnicia nu rămâne constant în mintea noastră, dovadă fiind modul în care ne chivernisim timpul și felul în care ne raportăm la cei din jurul nostru în timpul sărbătorilor sau în restul zilelor. Recunoaștem că nu putem trăi timpul deplin, făcând fapte frumoase pentru aproapele nostru, ci stăruim frecvent într-un mod de viațuire caracterizat prin lașitate, conservatorism personal și frică de moarte. Pe de altă parte, condiția temporală a vieții omenești își dezvăluie și o altă dimensiune, atunci când urmăm vieții sfinților și refacem relația de iubire față de aproapele prin faptă și prin cuvânt. Prin aceasta omul devine din ce în ce mai conștient că „în răspunsul imediat și deplin al celui iubit adresat celui ce iubește, este îndepărtată orice așteptare, orice interval temporal”¹¹.

În mod concret, omul este invitat să se edifice spiritual în fiecare clipă, prin rugăciune și, mai ales, printr-o gândire și comportare pozitivă în relația cu aproapele său și cu întreg cosmosul. Primul pas poate fi voința de a începe orice lucru cu rugăciune. Prima oră a dimineții, când mintea este limpede, iar gândul la Dumnezeu este prezent, este timpul potrivit în care omul trebuie să jertfească Domnului primul gând născut, după cum îndeamnă Sfântul Marcu Ascetul¹². Acest fapt poate transforma orice zi într-o sărbătoare, pentru că în acele clipe de liniște ale orei dimineții, înainte de a începe zarva zilei, omul se edifică, primind binecuvântare și călăuzire pentru întreaga zi. Dacă în zorii zilei ne înălțăm gândul curat către Dumnezeu și dacă repetăm acest exercițiu și în alte momente, atunci cu adevărat vom înainta spre Dumnezeu, pentru că nu mai suntem atât de împovărați. „Așa trebuie să ne spunem dimineața: Dă-ți seama cum ți-ai petrecut noaptea; iar seara: Cum ți-ai petrecut ziua. Dar ia aminte și în timpul dintre ele, când gândul se îngreunează”¹³. Să-ți fie timpul

¹⁰ Nikolai Berdiaev, *Sensul istoriei*, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 77.

¹¹ Pr. D. Stăniloae, *Teologie Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 129.

¹² Marcu Ascetul, *Despre Botez*, în *Filocalia*, vol. I, traducere, introducere și note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1947, p. 279.

¹³ *Învățăturile lui Avva Dorotei*, în *Filocalia*, vol. IX, traducere, introducere și note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 1980, p. 499.

potrivit acesta: cel de dimineață și de seară spre cercetarea gândurilor, privind cum a trecut noaptea și ziua. Și de vezi vreo greșeală, străduiește-te și o îndreaptă cu ajutorul lui Hristos”¹⁴.

Cercetarea interioară și purtarea exterioară este o datorie sfântă a fiecărui credincios, iar momentele cele mai potrivite se ivesc în zilele de sărbătoare, care pot fi un adevărat prilej de edificare, pentru că atunci când sărbătorim vreun Praznic închinat Mântuitorului, Maicii Domnului sau Sfinților, noi nu suntem simpli spectatori ai celor întâmplătoare, ci adevărați colindători și martori, care prin cântare și prin rugăciune încercăm să pătrundem în timpul sfințitor al Mântuitorului și al celor care i-au urmat pilda sfințitoare a vieții. Prin textele sfinte, dedicate fiecărei sărbători, noi ajungem, spiritual, deja „în vremea aceea”¹⁵, în care au trăit cei care prin timp au cucerit veșnicia.

Drumul sfințitor din timpul săptămânii este trăit mai intens în zilele din săptămână în care se ajunează, în care creștinul parcurge câteva etape esențiale în drumul spre desăvârșire. Acest timp al reflecției asupra propriei persoane, însoțit de post, este trăit cu multă intensitate în Postul Mare, care îl călăuzește pe om spre sărbătoarea care deschide porțile veșniciei: Învierea Domnului. Este momentul care marchează și redimensionează viața trăită în timp și dominată de timp, făcând-o fără de sfârșit. Astfel, curățirii, luminării și desăvârșirii le corespund trei părți, care preced marele post: Săptămâna Mare, Învierea și Cincizecimea¹⁶.

2. Repetarea sărbătorilor, între monotonie și edificare

Din punct de vedere liturgic, în cadrul fiecărei sărbători, momentele comunică între ele, pentru că toate sărbătorile au scopul de a-l trece pe om prin ipostaze edificatoare, parcurgând timpul

¹⁴Sfinții Varsanufie și Ioan, *Scrisori duhovnicești*, în *Filocalia*, vol. XI, traducere, introducere și note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, ediție electronică, Apologeticum, 2005, p. 381.

¹⁵Expresia evanghelică, „în vremea aceea” (*in illo tempore*) se referă la timpul sfințit, la prezența veșniciei în dimensiunea liturgică a timpului, cf. Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, traducere de Arhiepiscopul Irineu Popa, EIBMBOR, București, 1996, p. 227.

¹⁶Makarios Simonopetritul, *Triodul explicat*, Editura Deisis, Sibiu, 2008, p. 261.

în sens invers, pentru a ajunge la origini, la timpul primordial și sfânt al creației. Acest itinerariu îl conduce pe om spre adevăratul său scop, îl înnoiește, îl ridică, îl sfințește în interiorul său. Sfântul Grigorie de Nyssa vorbește despre o ordine progresivă a crugului sărbătorilor liturgice, care au scopul de a-l așeza pe om într-o ordine spirituală, pentru a urca tot mai mult spre unirea cu Dumnezeu. În acest fel, „timpul omului nu este unul inert, ci unul dinamic, sfințit, care deschide calea spre veșnicie”¹⁷. Învingerea în acest sens a timpului devine de fapt o valorificare maximă a lui. „Căci timpul este acela care, în trecerea lui fatală, aduce o sărbătoare după alta, ca o explozie festivă”¹⁸, care îi așază omului înaintea bucuria și tihna vieții veșnice.

Chiar dacă textele și ritualul sunt aproape neschimbate la anumite sărbători, fapt reproșat de cei indiferenți, care consideră monotona repetarea aceluiași rugăciuni sau cuvântări la nesfârșit, totuși repetarea înseamnă a te comporta în raport cu ceva unic sau singular, care nu-și are seamă sau echivalent. A repeta nu înseamnă numai a însuma noi gesturi, ci a ridica gestul fondator la puterea „n”, pentru că, așa cum afirma filosoful francez Gilles Deleuze, „repetiția este o universalitate a singularului”¹⁹. O poezie este ceva singular și ea nu poate fi decât repetată. De ce repetăm o anumită poezie, și nu alta? Pentru că ea este, probabil, ecoul unei vibrații tainice, al unei repetiții lăuntrice. Or, nici sărbătoarea nu este altceva decât a repeta un nerepetabil. Aici concepția lui Deleuze se întâlnește cu cea a lui Mircea Eliade, care considera timpul sacru un timp al repetiției²⁰.

Ortodoxia este acuzată deseori de faptul că rămâne captivă într-un trecut din pricina unui atașament exagerat față de acesta, care se repetă în continuu, ca într-un tur al unui muzeu, până la plictiseală și monotonie. Faptul acesta nu se datorează doar neștiinței și cunoașterii în mod eronat a adevărului Bisericii Ortodoxe de către cei care o acuză, ci și greșitei raportări a ortodocșilor la

---

¹⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola a doua către Timotei, Tit, Filimon*, Editura Nemira, București, 2005, p. 12.

¹⁸ Vasile Băncilă, *Duhul Sărbătorii*, în Revista „Gândirea”, anul XV, nr. 4, Cluj Napoca, 1936, p. 170.

¹⁹ Gilles Deleuze, *Diferență și repetiție*, Editura Babel, București, 1995, p. 13.

²⁰ Mircea Eliade, *Sacru și profanul*, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 55.

propria tradiție, care concentrează uneori interesul în trecut, limitând prezența creatoare din prezent și îngustând perspectiva pentru viitor²¹. Dar aceasta nu numai că nu împiedică mersul spre viitor, ci îl și susține prin fiecare rugăciune, care impune întotdeauna o finalitate eshatologică: „... acum și pururea și în vecii vecilor”.

Păstrarea constantă a rânduiei liturgice nu este o încremenire sau pietrificare, ci este scară de transcendere a timpului. Prin acest mod de trăire a timpului sărbătorilor, omul experimentează forma originară a liturghiei, constituită dintr-o legătură directă între Creator și creatură, în timpul paradisiac. Datorită șirului de sărbători, etapele vieții Mântuitorului sunt făcute prezente liturgic, în fiecare an, pe pământ. În chipul acesta, anul bisericesc ortodox reînnoiește, în cadrul timpului istoric și al experienței umane, viața cu Hristos și în Hristos²², prin care se realizează perihoreza dintre *καιρός*-ul divin, al vieții împărăției, cu timpul cronologic (*χρονος*), trecător, al umanității.

Hristos realizează această succesiune de „nașteri, de răstigniri și de înviere”, împreună cu credincioșii, nu numai în cursul vieții lor personale, susținuți de puterile obținute prin Sfintele Taine, primite individual, ci și împreună, în cultul public al Bisericii, care repetă în fiecare an bisericesc toate actele, prin care Hristos a trecut ca om. Căci această succesiune a lucrărilor lui Hristos, în fiecare an bisericesc, și repetiția sărbătorilor nu au numai rostul unei comemorări, ci a întâlnirii continue a credincioșilor cu Hristos, Cel care Se naște, Se răstignește, învie, Se înalță și ne trimite pe Duhul Său cel Sfânt, iarăși și iarăși, în fiecare an bisericesc, pentru ca să urcăm pe trepte noi, în nașterea, răstignirea, primirea limbilor de foc, sau pentru ca să refacem legătura noastră cu Hristos și viața noastră. El re trăiește împreună cu noi sau actualizează cu noi continuu iconomia mântuitoare, invitându-ne să ne împărtășim din desăvârșirea la care și-a ridicat umanitatea Sa, căci numai parcurgând și noi împreună cu El, în fiecare an, la alt nivel, șirul acestor acte și stări, putem înainta spre desăvârșirea

²¹ Prof. Dr. Georgios Mantzaridis, *Morala creștină*, trad. Diac. Cornel Constantin Coman, Editura Bizantină, București, 2006, p. 422.

²² Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturghica generală*, vol. I, ed. a 3-a îngrijită de pr. Eugen Drăgoi, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2002, p. 114.

umanității noastre, prin tot mai adâncă unire cu El²³. Prin urmare, sărbătoarea nu e comemorare, ci experiența înnoirii vieții, care nu poate veni decât de dincolo de lume, de la Dumnezeu, care ne-a adus la viață și ne ține în viață.

Repetarea sărbătorilor este doar aparentă și nu există decât pentru cei neștiutori; pentru cei credincioși fiecare sărbătoare este un moment de actualizare și de trăire mai intensă a iconomiei mântuirii. Ca să înțelegem cât mai bine aceste aspecte, putem face o analogie cu sărbătorirea zilei de naștere a fiecăruia dintre noi, pe care o serbăm anual, dar o trăim în mod diferit de fiecare dată. Această zi are o semnificație distinctă și edificatoare pentru noi, fiind un moment de bilanț, a ceea ce am fost cu un an în urmă și ceea ce suntem astăzi. Iar când facem bilanțul existenței noastre, vedem că anumite date sunt mai semnificative decât altele și, conștienți fiind că ele, deși se repetă, sunt unice, dorim să le aniversăm, adică să ne amintim de ele, regândindu-le însă din perspectiva prezentului.

Pentru omul duhovnicesc, rostirea acelorași rugăciuni și respectarea aceluiași canon nu este o rutină sau monotonie, ci fiecare zi este un dar al lui Dumnezeu, pe care o trăiește în sărbătoare, ca pe o fereastră deschisă spre veșnicie, „comunicând dincolo de timp cu ceea ce rămâne pururea”²⁴. El vede fiecare zi ca pe o prăznuire, în care Dumnezeu coboară ca să ridice pe om spre El; este momentul în care oamenii Îi simt prezența, este punctul în care clipa se împărtășește de veșnicie, prin revărsarea în timp asupra omului a darurilor Sfântului Duh, care reînnoiește sufletul²⁵.

Chiar dacă nu înseamnă un sfârșit, ci o actualizare sau reînnoire, o sărbătoare sfântă devine o finalitate, o fuziune a realului prezent cu idealul, un moment pe care orice creștin ar trebui să-l perceapă, ca pe o nevoie continuă, în așteptarea biruinței dimpreună cu harul lui Dumnezeu asupra lumii și a morții. Numai

---

²³ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Drumul cu Hristos Mântuitorul prin Tainele și Sărbătorile Bisericii Ortodoxe*, în „Ortodoxia”, anul XXVIII, nr. 2, 1976, p. 413.

²⁴ Daniel Ciobotea, *Timpul și valoarea lui pentru mântuire*, în „Ortodoxia”, nr. 1-2, 1977, p. 203.

²⁵ Sfântul Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, traducere de Pr. prof. dr. Constantin Cornițescu și Pr. prof. dr. Teodor Bodogae, în col. PSB, vol. 12, EIBMBOR, București, 1988, p. 50.

în felul acesta sărbătoarea este o clipă de edificare în cursul vieții noastre, prin care putem înveșnici timpul, pentru că prin ea noi urcăm spre veșnicie, prin respectarea unui itinerariu de curățire morală și spirituală. Gând și cuvânt, gând și faptă, toate sunt atrase de o dorință de mai bine și mai frumos. Referindu-se la acest fapt, Ernest Bernea argumentează, cu exemple concrete din viața românului de la sat: „Iaca vin sărbătorile și parcă-i altfel lumea, parcă-i mai blândă, mai frumoasă și mai bucuroasă. E atâta lumină și pace, e atâta bucurie, de crezi c-o coborât Dumnezeu pe pământ”²⁶.

3. Cum ne pregătim pentru sărbătoare?

Sărbătoarea este expresia creștinismului ca bucurie. Ea este apropierea de noi, de Biserică, a bucuriei date de Dumnezeu, pentru a depăși categoria temporală necruțătoare, absurdă și dușmănoasă²⁷. Pe de o parte, întreaga viață a Bisericii este o sărbătoare fără sfârșit, iar pe de altă parte, ea este pregătirea pentru ultima sărbătoare: împlinirea tuturor lucrurilor, a lumii însăși, în Dumnezeu. Așa înțelegem de ce fiecare sărbătoare, fiecare prăznuire a Bisericii este clădită pe o dublă structură de pregătire și împlinire. Noi ajungem la Paști nu numai privind la calendar și zicând: „acesta va fi la data respectivă...”, ci trebuie să trecem printr-o perioadă de primenire concretizată în postire bineplăcută lui Dumnezeu (Isaia 58, 6), iar această nevoie se preface în urcușul duhovnicesc, menit să ne prilejuiască întâlnirea cu Dumnezeu și cu sfinții Săi, deschizându-ne astfel calea către „felurite desfătări și bucurii, simțite de orice suflet, din orice bordeiaș”²⁸. Omul care se pregătește și dorește să-L primească pe Dumnezeu, se învrednicește de împlinirea făgăduințelor: „Dacă Mă iubește cineva, va păzi cuvântul Meu, și Tatăl Meu îl va iubi, și vom veni la el și vom face locaș la el” (Ioan 14, 23). Această împlinire reflectă bunăvoința lui Dumnezeu, Care vine în casa noastră făcându-ne parte de vrednicia unei gazde primitoare, prin aceea că i-am oferit inima noastră ca loc adecvat în care să-Și plece capul.

²⁶ Ernest Bernea, *Timp, spațiu și cauzalitate la poporul român*, Editura Humanitas, București, 2005, p. 215.

²⁷ Vasile Băncilă, *Duhul Sărbătorii*, Editura Anastasia, București, 1996, p. 65.

²⁸ Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români*, Editura Saeculum, București, 1997, p. 267.

Pregătirea pentru întâmpinarea sărbătorilor are rolul de a armoniza cele trupești cu cele sufletești, cele ce se văd cu cele care nu se văd, cele trecătoare cu cele veșnice. Omul se obișnuiește astfel să se împărtășească din esența Praznicului, să pătrundă în acel timp în care s-au petrecut cele prăznuite, să-și ridice mintea peste cele trecătoare, privind cu înțelepciune către cele viitoare, bucurându-se deplin de harul lui Dumnezeu și de prietenia Sfinților. Învățându-se a trăi în zi de sărbătoare, omul începe să vadă realitatea trecătoare a unor lucruri, care împodobesc în mod firesc un praznic. Acest înveliș, important, dar efemer, are menirea de a ne predispuce la depășirea vremelniciei după cum ne îndeamnă Sfântul Simeon Noul Teolog: „Nu socoti că sărbătoarea stă în veșminte strălucite și în cai mândri, în miruri scumpe, în lumânări și sfeșnice și mulțime de popor. Nu acestea fac strălucită sărbătoarea”²⁹. Aceasta nu înseamnă că trebuie să renunțăm sau să neglijăm contextul în care sărbătorim, ci înțelegem din cele spuse necesitatea unei împliniri armonioase a celor văzute cu cele nevăzute, pentru că, spune Sfântul Simeon: „Vreau să cunoști modul în care să faci acestea, așezându-ți sub ochi însăși taina sărbătorii, pentru că acestea ce se văd nu sunt întâmplătoare, ci sunt o prefigurare a celor viitoare”³⁰.

Înainte de fiecare sărbătoare există întotdeauna un timp de pregătire, de curățire, de post, care, unite cu rugăciunea, ajută la răstignirea patimilor egoiste, la învierea sufletului din robia păcatului și la înălțarea lui în bucuria rugăciunii, împreună cu sfinții și cu îngerii lui Dumnezeu³¹. Toate acestea ne descoperă și ne învață adevăratul înțeles al sărbătorii. Adevărata celebrare este întotdeauna o participare activă, pe care nimeni nu o poate atinge, dacă nu s-a pregătit pe sine. Este imposibil a intra în Împărăția lui Dumnezeu fără a scăpa de „grăsimea spirituală”³² a tot ceea

---

²⁹ Sfântul Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice și etice*, Editura Deisis, ediția a II-a, introducere și traducere de Diac. Ioan Ică Jr., Sibiu, 2001, p. 375.

³⁰ *Ibidem*, p. 376.

³¹ † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Foame și sete după Dumnezeu*, Editura Basilica, București, 2010, p. 39.

³² Este expresia jertfelor aduse în Vechiul Testament, care nu mai erau bineplăcute lui Dumnezeu, pentru că erau aduse într-o stare de imoralitate, care atrăgeau mânia lui Dumnezeu și respingerea ofrandelor aduse în zi de sărbătoare (Isaia 1, 10-15).

ce este rău, superficial, neînsemnat și muritor în viața noastră, adică fără a ne „răstigni” patimile împreună cu Hristos, spre a învia la viața cea nouă, împreună cu El. Acesta este motivul pentru care ritmul vieții Bisericii este întotdeauna acela de pregătire și împlinire.

Sărbătoarea Învierii este, în mod cert, imaginea cea mai fidelă a așteptării și a împlinirii veșniciei care se zidește din temporalitate, anulând deodată aspectul de cădere al timpului, cu cea mai dureroasă consecință a sa: moartea. Învierea lui Hristos oferă altă perspectivă timpului și alt sens vieții omului. Este sărbătoarea trecerii „de la moarte la viață și de pe pământ la Cer”³³. Noi trăim împreună cu El suferințele pătimirii, pentru păcatele noastre, ne răstignim împreună cu El (Galateni 2, 20) și îl rugăm să ne împărtășească adevărul învierii Sale, care ne eliberează de păcat și de moarte, deschizându-ne ușa Împărăției celei veșnice.

Pentru omul credincios, orice sărbătoare este o parte din veșnicie, o deschidere spre sfințenia lui Dumnezeu, un moment de ieșire din lume, pentru a degusta veșnicia. Iar în zi de sărbătoare comportamentul credinciosului este unul profund schimbat, nu numai prin îmbrăcăminte, ci și prin atitudine. O sărbătoare religioasă este prilejul binecuvântat oferit omului pentru a petrece timpul mai frumos, să rememoreze și să retrăiască un eveniment sfânt și sfințitor, care ne întărește sufletește și trupește, prin odihnă și prin rugăciune. Cei ce respectă și trăiesc cuviincios timpul sărbătorii devin contemporani cu evenimentul sfânt care a avut loc în trecut, dar este readus în prezent prin ritual, dar mai ales prin împărtășirea din timpul Sfintei Liturghii, săvârșită în cadrul comunității, în Biserică, de ziua închinată Sfântului sau unui Praznic.

Densitatea sărbătorilor din Ortodoxie oferă un sens acestei vieți trecătoare și spiritului individualist. „Sărbătorile dovedesc gradul în care o persoană sau o comunitate participă la taina armonioasă a existenței”³⁴, pentru că în lipsa acestei participări, sărbătorile n-ar avea nici o valoare edificatoare. Sărbătorile au un puternic rol pedagogic și religios, căci în popor și profanul

---

³³ *Penticostarul*, p. 16.

³⁴ T. Pamfile, *op. cit.*, p. 403.

devine religios atunci când e adânc trăit. Pentru noi, sărbătoarea nu este un simplu eveniment istoric, pe care să-l întâmpinăm printr-o comemorare simplă, ci este adevărata pătrundere în timpul în care Dumnezeu și-a manifestat iconomia Sa mântuitoare, o împărtășire din vremea sfinților, din felul în care au trăit, au mărturisit și și-au încheiat viața.

La creștinii ortodocși, sărbătoarea este unitatea de bază a cultului, și deci a calendarului liturgic, mărturisirea legăturii nemijlocite a omului cu Dumnezeu, momentul de suspendare a timpului pământesc, pentru ca lumea terestră să se unească cu lumea cerească. Acesta nu neagă latura exterioară, după cum am precizat mai sus, ci pune accent pe transformarea lăuntrică și trăirea interioară, care trebuie să fie atât de intensă și de reală, încât formele externe să reflecte întru totul imaginea adevăratei viețuiri în Hristos³⁵. În lucrarea *Duhul sărbătorii*, Vasile Băncilă susține că ideea de sărbătoare sintetizează organizarea totală a existenței, pentru că sărbătoarea, spune autorul, „este o horă gravă de comuniuni cu toată realitatea, cu toate aspectele ei necesare, posibile, imaginabile sau numai bănuite. Este o comuniune deplină cu transcendentul; e o comuniune cu natura cosmică; e o comuniune cu societatea; e chiar o comuniune cu lumea animală și vegetală și e, în sfârșit, o comuniune cu tine însuși, prin conținerea sau topirea contradicțiilor, decepțiilor, revendicărilor”³⁶.

Trăirea timpului în comuniune în zi de sărbătoare este, de fapt, o valorificare maximă și o învingere a trecerii sale grabnice. Căci timpul este acela care, în trecerea lui, aduce o sărbătoare după alta, iar în locul timpului necruțător, sărbătorile se arată mai degrabă ca un moment ce revelează la un anumit răstimp zorile veșniciei. Astfel, timpul nu mai este o înșirare de clipe deșarte, aducătoare de cazne sau distrugătoare de bucurii, ci „este înălțat la rangul de majestate, fiindcă pe fâgașul lui sunt prinse sărbătorile”³⁷.

³⁵ Arhim. Vasile Miron, *Vechimea și instituirea sărbătorilor creștine*, în „Ortodoxia”, nr. 3, iulie-septembrie, București, 2009, p. 92.

³⁶ Vasile Băncilă, *op. cit.*, p. 57.

³⁷ *Ibidem*, p. 65.

4. Sărbătoarea, între arhaic și modernitate

Este evident faptul că astăzi trăim altfel sărbătoarea, decât timpul profan al unei zile oarecare. Ne relaxăm, călătorim, frecventăm din nou natura, vizităm și ne lăsăm vizitați, acceptăm oferta adaptată sărbătorii, a tuturor programelor de televiziune, iar cei cu reală și proaspătă sensibilitate religioasă sunt încă atinși de fiorul sacru al sărbătorii.

Având încă această sensibilitate, este bine să ne întrebăm, ce (mai) reprezintă astăzi sărbătoarea? Ce poate fi atât de copleșitor în ivirea zilei de sărbătoare, încât să ne determine să renunțăm la preocupările aducătoare de plăceri efemere, specifice veacului în care trăim? Cum ne putem lega de firul părinților noștri ca să prăznuim cu aceeași intensitate sărbătorile? Acestor întrebări încercăm să le găsim răspuns în continuare, prin raportare la același sens constant și neschimbător: Hristos, Care „ieri și azi și în veci este același” (Evrei 13, 8).

În ciuda crizei, a căutărilor zadarnice și a oboselii noastre, sărbătoarea rămâne același moment deosebit, în care harul lui Dumnezeu se revarsă în mod deplin asupra lumii, pentru că, așa cum scria Mircea Eliade, „timpul sărbătorii este sanctificat de ceva mult mai subtil și tainic, care-l preia și-l împlinește în eternitate”³⁸. Este esențial și chiar terapeutic să redescoperim în timpul sărbătorii încărcătura religioasă a propriei vieți. Cum? Asumându-ne drumul arătat de Mântuitorul Iisus Hristos și preluat astăzi de Biserică, care transformă timpul în esența sa, într-o sărbătoare, întărindu-l pe om prin rugăciune, liniște, har și chiar odihnă.

În vremuri așezate, apropierea sărbătorilor aducea cu sine o „rarefiere” a timpului, o încetinire a trepidației zilnice, mergând până la suspendare. Sărbătoarea este odihnă, anticipare a Împărăției Cerești, despre care Apostolul Pavel spune că este „bucurie și pace” (Romani 14, 17). Perioada sărbătorilor este un timp potrivit pentru edificare interioară și pentru odihnă trupească, ieșind astfel din intensitatea muncii de până atunci. Acest aspect este surprins de părintele Simeon Florea Marian, care, în lucrarea *Sărbătorile*

³⁸ Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 55.

la români, observă că în preajma sărbătorilor întreaga familie era implicată în mod activ: soții renunțau la lucrările specifice, săvârșite la câmp, departe de casă, ocupându-se tot mai mult de pregătirea gospodăriei, ajutându-și soțiile la treburile casnice, femeile lăsau torsul și alte treburile în grija fetelor, ocupându-se de primenirea caselor, iar fetele coseau câte o cămașă de sărbătoare pentru cei din familie, „căci fiecare ține foarte mult la aceea, ca să aibă pentru ziua de sărbătoare, dacă nu se poate tocmai toate hainele, apoi măcar una, măcar o cămeșă, nouă-nouță”³⁹.

Aproape de ziua cea mare sau cu ceva timp înainte, ritmul și cadența lucrărilor se rarefia până la repaus total. Familia începea să se acordeze cu ritmul sărbătorii, primenindu-și sufletul prin spovedanie, prin post mai aspru și printr-o împăcare cu toți vecinii. Sosirea marelui praznic îl găsea pe om în armonie deplină, împăcat cu sine, cu lumea, dar mai ales cu Cerul. Ziua de sărbătoare era pentru înaintașii noștri acel timp dedicat lui Dumnezeu, „când sufletul ți-e mai bun și mai curat; iar omul, când e sărbătoare, nu zice nici vorbe rele; nicicând nu e bine, dar mai ales când e sărbătoare”⁴⁰.

Judecând cele afirmate comparativ cu modul în care trăim astăzi timpul sfânt al sărbătorii, observăm o schimbare profundă, alimentată de „dorința de emancipare, de autonomizare a diferitelor domenii ale existenței, politic, social, cultural, în raport cu evenimentul religios creștin”⁴¹, dorind să instituie în zilele de sărbătoare aceeași tensiune și agitație ca în cele obișnuite. Acest lucru s-a petrecut odată cu schimbarea accentului de pe lumea arhaică a satelor noastre, înspre lumea „emancipată”, stabilită în oraș, iar orașeanul „cel mai adesea caută să uite timpul sacru, să-l «omoare»”⁴².

Ceea ce trăim astăzi este răsturnarea raportului tradițional dintre zilele lucrătoare și cele de sărbătoare. Se observă o pierdere a simțului pentru timpul sfânt al sărbătorilor, afectând trăirea

---

³⁹ Pr. Simeon Florea Marian, *Sărbătorile la români*, vol. II, Editura Fundația Culturală Românească, București, 1994, p. 122.

⁴⁰ Ernest Bernea, *op. cit.*, p. 215.

⁴¹ Olivier Clément, *Viața din inima morții*, Editura Pandora, Târgoviște, 2001, pp. 33-34.

⁴² Vasile Băncilă, *op. cit.*, p. 65.

spirituală autentică, printr-o activitate istovitoare în scopul obținerii unei petreceri reușite sau a unui profit generos. Sărbătorile capătă astfel imaginea unui „festival”, observat cu mâhnire și în preajma unor hramuri mari din țara noastră, în care oamenii intră într-o febră a pregătirilor cu mult timp înainte. Nu este neapărat o pregătire în vederea primenirii sufletului, în așteptarea împlinirii dorinței de a ne întâlni cu sfinții și a ne împărtăși din harul lor, ci este o rămânere „în afară”, numai în cele ale „Martei” (Luca 10, 38-42), îngrijindu-ne mai mult de lucrări organizatorice, văduvindu-ne de „partea cea bună”, pe care nu ne-o poate răpi nimeni.

Odată ivită ziua de prăznuire, omul intră într-o neodihnă organizatorică, iar peisajul în care trăiește este colorat în cele mai stranii culori: sobor de slujitori și de rugători, care mulțumesc lui Dumnezeu și se împărtășesc cu El, oameni negustorind, căutând să obțină un preț mai bun, indivizi dezinteresați și cârtitori, spectatori uimiți, și restul, a căror descriere nu poate încăpea aici. În mod paradoxal, acești oameni se vor judeca unii pe alții, la sfârșitul timpului, pentru că au fost la aceeași sărbătoare, în același timp, iar unii s-au edificat și s-au sfințit primind harul lui Dumnezeu, pe când alții s-au veselit crezând că Împărăția lui Dumnezeu este „mâncare și băutură” (Romani 14, 17).

Pentru omul credincios al timpurilor arhaice, care se apropie de apus, ziua praznicului și, mai ales, Sfânta Liturghie însemnau pătrunderea adevărată într-o realitate deja prezentă, prin care credinciosul participant se obișnuiește cu sentimentul veșniciei, pre-gustând cumva realitatea eshatologică din Împărăția lui Dumnezeu⁴³.

Venind spre zorile „postmodernismului”, prăznuirile sfinte devin prea puțin vizibile, ele însemnând mai degrabă zile libere, mese festive și vizite la prieteni sau rude. Uităm, foarte adesea, că belșugul adevărat din aceste zile este Cel care se coboară din Cer și că vizita cea mare este a Celui care se jertfește pentru mântuirea noastră. În mod frecvent, lumea păstrează acum din sărbătoare numai aspectul ei văzut, care nu este mai mult decât un simplu divertisment. Conținutul ei spiritual, miezul ei duhovnicesc, este abandonat sau trăit indiferent, fără a adânci feeria

---

⁴³ Alexander Schmemmann, *Liturghie și viață. Prelegeri de desăvârșire creștină prin intermediul experienței liturgice*, Editura Basilica, București, 2014, p. 15.

spirituală care cuprinde fiecare sărbătoare, ceea ce denotă o „impotență festivă”⁴⁴.

În timpul marilor sărbători, lipsindu-le miezul de sacralitate, unor astfel de confrăți ai noștri le rămâne doar „festivismul”, tendința exagerată spre festivitate. Ceremonialul devine ceremonie. Hainele, cuvintele, gesturile și obiectele nu mai lucrează în folosul relației dintre om și Dumnezeu. Festivitățile ocolesc sublimul. Festivitatea consumă fără să regenereze⁴⁵.

Faptul că, în prezent, zilele care anticipează marile sărbători sunt trăite în multe locuri de pe glob, cu o intensitate ieșită din comun, evidențiază răsturnarea valorilor esențiale din viața omului căzut sub povara acestor vremuri. Marile magazine sunt pline de oameni dornici de cumpărături, emisiunile de televiziune generează reclame cu reduceri importante la o gamă întreagă de produse, unele spații comerciale au program fără întrerupere, chiar și pe parcursul nopții, arătând pervertirea interioară a oamenilor. Societatea în care trăim este marcată de această dispoziție spre consum, a cărei practică ne schimbă în mod semnificativ obiceiurile și chiar dispozițiile interioare. În realitate, însă, consumul ne condamnă la un fel de îmbătrânire timpurie. Este mai corect să spunem că ceea ce rezidă în consum e doar visul tinereții fără de sfârșit, al unui prezent mereu luat de la capăt, mereu înviorat până la epuizare⁴⁶.

În fiecare an, spune Andrei Pleșu, avem sentimentul că sărbătorile, în loc să suspende timpul, tind, din ce în ce în ce mai apăsător, să îl accelereze. Această accelerare și mecanizare a vieții îl transformă pe om într-un mobil mecanic, printre alte mobile, mereu grăbite spre lucruri efemere. Mai întâi, intervalul festiv s-a scurtat: se lucrează până în ultimul moment. În această situație omul se simte dezlănțuit, lacom, precipitat, ca dinaintea unui sfârșit, a unei întreruperi catastrofale, care trebuie amânată cât mai mult cu putință⁴⁷.

---

⁴⁴ Vasile Băncilă, *op. cit.*, p. 81.

⁴⁵ Irina Nicolau, *Ghidul sărbătorilor românești*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 12.

⁴⁶ Pr. Adrian Sorin Mihalache, *Nașterea Domnului în lumea noutăților efemere*, format digital, în ziarul „Lumina”, Ediția de Duminică, 20 Decembrie 2009.

⁴⁷ Andrei Pleșu, *Despre frumusețea uitată a vieții*, ediția a II-a, Editura Humanitas, București, 2014, p. 72.

Înainte de sărbători, lumea se înnoiește material, cumpărându-și haine noi, schimbându-le pe cele vechi, lucru care se poate întâmpla și cu haina sufletului. Ofertanții însă nu încetează să inoveze, iar cumpărătorul nu se oprește din achiziții, care, din păcate, se potrivește doar trupului. Astăzi, a consuma înseamnă „a te deosebi de ceilalți”, doar prin vestimentație; înseamnă, din ce în ce mai mult, trăirea unor lucruri efemere ca pe cele mai mari bucurii. Este important de remarcat că, din perspectiva omului care consumă numai pentru trupul biologic, acesta pare să-i întinerească neîncetat trăirile, printr-un fel de însuflețire a sinelui și a experiențelor noi, încercând să-și stârneasă acea „vibrație emoțională”⁴⁸, fără să știe că nu acumularea lucrurilor aduce bucuria și odihna sufletului așa cum credea acel bogat lacom (Luca 12, 19).

Atunci când omul trăiește sărbătorile doar din perspectiva pregătirii pentru cele ce se văd, el nu poate trăi deplin starea de împlinire și de întâlnire cu cele ce nu se văd cu Dumnezeu și cu sfinții. Aceasta aduce suferință omului, pentru că se lipsește de darul creșterii al unui timp în care se putea edifica spiritual. Înlocuind acest mod de a trăi sărbătorile cu unul strict convențional și hedonist, omul devine secularizat în însăși ființa lui.

Acum mai bine de jumătate de veac, Vasile Băncilă acuza apariția sărbătorilor convenționale, a pseudo-sărbătorilor, a sărbătorilor desfășurate în cadru intim, a sărbătorilor concepute doar ca prilej de repaos, lipsite de acel „halou spiritual”⁴⁹ de odinioară. Omul modern, conchide același autor, este caracterizat prin „orfanism metafizic moral” și prin neputința de a trăi deplin harul pe care îl comunică Dumnezeu prin sfinții Săi⁵⁰. Iar unul dintre factorii majori, care au destructurat sărbătorile tradiționale, a fost infuzia elementului politic în valorile morale și spirituale ale oamenilor. De multe ori întâlnim pe stradă oameni lucrând în timpul

---

⁴⁸ Gilles Lipovetsky, *Fericirea paradoxală. Eseu asupra societății de hiperconsum*, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 59.

⁴⁹ Fenomen optic care constă în apariția unor inele luminoase în jurul Soarelui sau al Lunii, care este datorat reflexiei, refracției și dispersiei luminii în cristale de gheață, aflate în atmosferă la mari înălțimi; cearcăn (zonă luminoasă care încercuiește imaginea fotografică a unui punct strălucitor), cf. *Dicționarul Explicativ al limbii române*, p. 430.

⁵⁰ Vasile Băncilă, *Duhul sărbătorii*, p. 81.

sărbătorilor împărătești⁵¹ fără nici un resentiment și petrecând în chip sublim, în zi de duminică, mai ales atunci când aceasta este anticipată sau urmată de altă sărbătoare.

În timpul comunismului, sărbătorile erau înlocuite cu zile festive închinată dictatorului sau cu zile deosebite din cultura marxist-leninistă. Încercând să distrugă memoria, tradițiile și valorile pe-rene ale acestui neam, comuniștii au atacat cu îndârjire sărbătorile, semănând în locul lor alternative lipsite de orice esență spirituală. Astfel, acei oameni încercau să se ia la trântă cu timpul, substituind calendarului tradițional un altul, acela al sărbătorilor, în care fericirea omului devenea o problemă de Partid și de Stat. În felul acesta, omul trăia experiența unui timp în care el devenea tot mai obsedat de perfecțiunea luciferică a societății umane. Se substituia astfel taina persoanei și timpul ei, în folosul colectivității și al epocii ei.

După 1989 s-a revenit la calendarul mixt de sărbători naționale și sărbători religioase, însă toate încep să fie sărbătorite la fel. Sărbătorile naționale și-au pierdut semnificația istorică și națională, iar pentru mulți restul sărbătorilor sunt doar noi ocazii pentru a se desfăta trupește. În general, oamenii tind spre sărbători mai profane, provenite de regulă din vechi sărbători religioase secularizate, precum Mărțișorul sau recent importata „Zi a îndrăgostiților”, ori „Halloween-ul”. Cât privește celelalte sărbători, celor religioase li se reduce treptat caracterul sacru, în timp ce sărbătorile naționale tind să-și piardă solemnitatea.

Dincolo de aceste atacuri, postmodernismul și, în general, spiritul timpului în care trăim au făcut să se răspândească ideea că o sărbătoare este doar o ocazie de odihnă și de petrecere. În acest context spiritual fragil, Biserica face eforturi ca să păstreze valoarea autentică și edificatoare a sărbătorilor. Tot mai frecvent sunt necesare intervenții prin orice mijloace de comunicare, spre a aminti că importanța Sfințelor Paști constă de fapt în Învierea Domnului, iar nu în cadourile aduse de Iepuraș, iar Crăciunul reprezintă Nașterea Domnului, și nu doar o zi pentru daruri în familie, că cinstirea sfinților patruzeci de mucenici din Sevasta nu se poate face prin exces de băutură etc.

---

⁵¹ Numite astfel pentru că la acele slujbe de prăznuire participa și împăratul.

Provocarea la care este supusă Biserica, în contextul unei lumi secularizate, este războiul din interior, care duce la relativizarea valorilor sădite în firea timpului sfânt al sărbătorii. Este nevoie astăzi, mai mult decât oricând, de scoaterea în evidență a dimensiunii pedagogice a sărbătorii, prin care găsim modele de viață și de edificare spirituală, de reînvierea aceluși timp arhaic, în care sărbătoarea armoniza existența omului cu Dumnezeu și cu întregul cosmos. Dacă preotul, teologul sau credinciosul simplu vor ezita să îndrepte convenționalul pătruns în Biserică, în școală sau acasă, atunci sărbătorile nu vor rămâne decât niște arhive sfinte, iar oamenii vor deveni indivizi secularizați, care au pierdut contactul cu timpul mântuirii și cu sfinții de dinainte de ei.